

Конструктивизъм в класната стая

Диана Железова

The paper presents some aspects of constructivism as a new trend in the modern Psychology and Pedagogy. A theoretic overview is given as well as a comparison with the traditional teacher-centered method of teaching is made.

Key words: constructivism, thinking of learning, cooperative learning, construct meaning, writing in circles

ВЪВЕДЕНИЕ

В Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка за 2006-2015г., изготвена от Министерството на образованието през 2006г. е изготвен анализ на актуалното състояние на българското училищно образование, който извежда на преден план проблема за ориентираност на системата към запамятаване и възпроизвеждане на знания, а не към провокиране на мислене, самостоятелност и умения [4].

Според доклада на Министерството на финансите „Преглед на публичните разходи. Образованието – състояние, проблеми и възможности”, 2006г., изготвен от Дирекция „Бюджет”, отдел „Микроикономически анализи” [5], наблюденията в класните стаи показват, че почти всички учители в България използват традиционните методи, основаващи се на ръководната роля на учителя. В най-лошия случай това има за резултат пасивността на обучаваните. В най-добрия, участието на целия клас може да бъде отчасти активно и да спомага за развитието на някои умения, все още ценени в българската образователна култура: твърдо знание на фактите; бързи, гладки и смислени устни отговори; дисциплина. Забележките към този начин на преподаване основно са, че той не насърчава новаторството, комуникативността, независимостта и способността за решаване на проблеми – качества, чието значение в съвременния свят расте неимоверно.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Предвид новите изисквания, които се поставят пред българското образование и в частност пред учителя, напоследък все по-често се акцентира на необходимостта от иновативни форми за организация на обучението. **Конструктивизмът** е едно от сравнително новите направления в съвременната психология и педагогика. Той не е свързан с отделен аспект на обучението, например методите или учебното съдържание, а е цялостен подход, основан на разбирането, че в процеса на познавателната дейност новите знания се свързват с предишния опит на обучаемия. Конструктивизмът в образованието търси равностойно отговори на въпросите как хората учат и каква е "природата" на знанието. Тази теория представя идеята, че учащите конструират собствени знания и същевременно **конструират значения, учейки**. В книгата си "Конструктивизмът в образованието"[3] Лесли Стеф подчертава, че именно усвояването и структурирането на знанието е зоната, в която конструктивизмът се опитва да открие нови перспективи. Сред популярно формулираните определителни описания на конструктивизма в образованието фигурират такива като "философия на ученето", "мислене за ученето" (thinking of learning), "мислене за знаенето" (thinking of knowing). Изследователите на конструктивизма диференцират като негов водещ принцип идеята, че **ученето е търсене, или конструиране на значения**. ("Радикалните" конструктивисти настояват, че "друго учене няма!"). В теоретичния модел на конструктивизма изпъкват най-вече постановките на Лев Виготски за взаимнообвързаността между езика и мисленето, на Жан Пиаже за активния характер на ученето ("знанията се

усвояват активно от учещия, а не се възприемат пасивно отвън"), на Джон Дюи за рефлексивната активност на учещия, на Джанбатиста Вико за способността да се обясни знанието като степен за неговата усвоеност ("Само онзи, който може да обясни нещо, може да претендира, че го знае") [1]. Според конструктивизма *ние се нуждаем от знания, за да учим*. Затова *колкото повече знаем, толкова повече можем да научим*. Постъпващото в съзнанието отвън под формата на нова информация не се имплантира "вътре" като това, което е: обучаемия търси подходящ модел, за да го използва за структурирането на новото знание; и ако не намери такъв, упражнява натиск по посока създаване на нов модел, съобразно с който да се интегрира. Затова конструктивизмът препоръчва на учещите да се предоставя за обработка и операционализация "сурова", неадаптирана база данни. Защото същинският залог на ученето днес е непрекъснатото разнообразяване и преустройство на когнитивните структури на учещия. За да се развият у него способността, нагласата, потребността от "учене през целия живот" (life long learning).

Това означава, че ученето не е просто процес на получаване, натрупване и преработване на информация, а активен процес, при който личността конструира индивидуален познавателен образ на действителността. От тази гледна точка целта на обучението не е само да се даде на учениците повече информация, а да се подпомогне процесът на когнитивното им развитие, т.е. изграждането и реструктурирането на познавателните структури. Това не може да се постигне чрез опростено учебно съдържание, а като се изгради комплексна учебна среда, изградена върху реалните ситуации, чрез която ученика да придобие нов социален опит. Учениците трябва да имат възможност да търсят решения на познавателни задачи в ситуации, максимално близки до реалния живота, използвайки разнообразни начини на работа. Конструктивистката педагогика изисква специални условия за обучение, където на учениците се дава възможност да си сътрудничат и помагат. Те могат да използват разнообразни информационни източници, за да изпълняват учебни задачи и да достигнат поставените цели.

Ако класната стая е оборудвана с компютри, това позволява да се използват различни педагогически похвати и техники за обучение. Такава учебна среда, снабдена с електронна техника е много по-подходяща за прилагане на съвременни начини за преподаване, дори ако няма отделен компютър за всеки ученик. При правилно организация на учебната среда един или два компютъра са достатъчни за провеждане на ефективен процес на обучение. Типичните компютърни зали с ограничено пространство и липса на възможности за гъвкаво реструктуриране на пространството не създават условия за интеграцията на модерните информационни и комуникационни технологии в процеса на обучение.

Един от най-широко разпространените методи на обучение, основаващи се теоретично на конструктивизма е **Ученето чрез сътрудничество** (cooperative learning), направление в съвременната американска педагогика, което се развива особено активно през последните 20-25 години. То се стреми да организира обучението по такъв начин, че процесът на учене да стане социална дейност. Това се постига като се стимулира сътрудничеството между учениците организирани в група. Основната цел е да се съчетае груповата организация на обучението и неговата индивидуализация

Според Спенсър Кегън [2] процесът на обучение има две цели:

- **Непосредствена цел:** да се развият познавателните способности на учениците по конкретно учебно съдържание на съответния предмет.

- **Социална цел:** да се формират определени социални умения на учениците, като за целта се използват организационни форми, основани на сътрудничество.

Пример за учебна задача: „Писане в кръг“ – обучаемите се разделят в групи по четирима или петима, като се стремим групите да са еднакви по брой. Пред всеки

участник има празен лист. Задава се една обща тема, под формата на изречение, която всеки записва на листа си и в рамките на 3-4 минути развива своя теза по нея. По сигнал на учителя писането се прекратява и всеки предава листа си на седящия в ляво от него. Получилият новият лист изчита съдържанието и в рамките на 3-4 минути доразвива тезата, започната от колежата му. Така, в кръг, се въртят всички листа в групата, докато накрая оригиналният лист пристигне при първоначалния си автор. Той изчита цялото съдържание на текста, довършва го, коригира го, така че да представлява едно граматически и логически смислово цяло и го озаглавява. Всяка група определя най-сполучливия вариант, отново се коригира, вече окончателно от групата и се представя пред целия клас. Учителят може да оцени индивидуално този, който представя текста, според корекциите, които е нанесъл, а така също и груповата работа, според съдържанието, което е представено.

Ученето чрез сътрудничество е висок етап в развитието на груповата организация на обучението, защото при него членовете на група са в много голяма степен взаимозависими един от друг, което подпомага формирането на социални умения, като същевременно се работи с учебно съдържание по съответния предмет.

Ученето чрез сътрудничество според Спенсър Кегън не може да бъде осъществено, ако не се спазват следните четирите основни принципи:

- *Разнообразни формати на учебно общуване*: има многостранно взаимодействие между учениците и учителя по време на процеса на обучение, така че равнището на активност на всеки ученик е много по-голямо отколкото при традиционното обучение.

- *Лична отговорност*: всеки от учениците трябва да извърши определена част от учебната задача, допринасяйки за цялостната представяне на групата. Всеки докладва пред групата, така че учениците знаят какъв е приносът на всеки един, и всеки индивидуално е отговорен за това, което е извършил.

- *Конструктивна взаимозависимост*: индивидуалното развитие и развитието на групата могат да си влияят положително. За да се постигне това е необходимо да се създаде такава организация, при която развитието на един ученик предполага развитие на другите, а успехът на една група означава успех едновременно успех и за другите групи.

- *Равно участие*: учениците участват в работата според своите способности. Тази цел може да бъде постигната чрез правилно разделение и разпределение на задачите.

В наши дни все още най-често срещаната форма на традиционна организация на обучението в българското училище е фронталната стратегия на преподаване. Тя е функционална, когато става дума за формиране на нови понятия или представяне на ново учебно съдържание на учениците. При тази стратегия на преподаване съществуват ограничени възможности за активизиране на учениците. Равнището на концентрация на вниманието им често е ниско и задържането му в продължение на 40-45 минути е трудна задача за учителя. Самият учител е основен източник от информация, а учениците са реципиенти. Общуването обикновено е словесно и едностранно, насочено към получаване и предаване на информация. Взаимодействията в процеса на обучение са много малко

Използването на разнообразни, съвременни методи на обучение изисква от учителите да познават съответните теории, дидактическите правила за използването им, техните предимства и възможните ограничения, и да са подготвени да се справят с проблемите, които могат да възникнат по време на преподаване. Учителят не трябва да се възприема като "основен източник на информация и познание. Основната му отговорност е внимателно да подготви и да ръководи урока, както и да избере темата и подходящите методи на обучение. Той трябва да осъществява индиректен контрол и да оказва индивидуална помощ. Учителят трябва по всяко време да може да отдели внимание на тези ученици, които имат най-много нужда в този момент от него. В същото време учениците, работещи по двойки или на групи, постоянно имат възможност да оценяват и анализират своята собствена работа и работата на техните съученици. По този начин е възможно и да се диференцират учениците вътре в групите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение ще изведем разликите между традиционните и конструктивистките възгледи за обучението в следните две таблици – в първата (Т.1.) се сравняват учебната среда и ролите на учителя и ученика, а във втората (Т.2.) се представят различните социални умения, които обучаемият доразвива или изгражда.

Таблица 1.

	Традиционни	Конструктивисти
Учител	Говорител, експерт съдия	Треньор, инструктор, експерт, учащ
Ученик	Пасивен слушател, възпроизвеждащ	Активен участник, сам конструира новото познание
Учебна среда	Бърз темп на преподаване, ограничени източници на информация, множество указания	Бавен темп на преподаване, многобройни източници на информация

Таблица 1.

Фронтално преподаване	Учене чрез сътрудничество
Различни равнища на самостоятелност	Самостоятелен
Ориентиран към конкурентност	Ориентиран към сътрудничество, толерантен
Не търси общуване с другите	Добри комуникативни умения
Предпочита да работи сам	Добър организатор
Притежава самоконтрол	Сам определя границите на допустимото поведение
Конформист	Креативен
Търпелив, вниманието е насочено към учителя	Търпелив, вниманието е насочено към това, което извършва.
Рядко проявява инициатива	Често проявява инициатива
Отговорен за себе си	Отговорен за другите
Стреми се да реализира амбициите си	Стреми се да бъде полезен

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Eysenck, M., Mark Keane, Cognitive Psychology, Hillsdale, USA, 1992
- [2]. Kegan, S., Cooperative Learning, Hillsdale, N.J. 1985
- [3]. Steff, L., Constructivism in Education, OUP, 1995
- [4] Министерството на образованието, Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка за 2006-2015г, 2006
- [5]. Министерството на финансите, „Преглед на публичните разходи. Образованието – състояние, проблеми и възможности“, Дирекция „Бюджет“, отдел „Микроикономически анализи“, 2006

За контакти:

Гл.ас. Диана Петрова Железова-Миндизова, Русенски университет “Ангел Кънчев”, Филиал – Силистра, Катедра по филологически науки, E-mail: dianazhelezova@abv.bg

Докладът е рецензиран